ԴԱՒՐՈՍ

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԵՐԹ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ

Կը Հրատարակուի Շաբաթը մի Անգամ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

Բուլղարիոյ համար	տարեկան	10 ֆր.
» »	վեցամսեայ	5 »
Արտասահմանի համար	տարեկ.	12 »
» »	վեցամսեայ	6 »

ՎՃԱՐՄՈՒՆՔ ԿԱՆԽԻԿ

Նամակ, ծրար եւ այլ պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԱՔՐԵԱՆ
Տէր և խմբագիր Դաւրոս շաբաթաթերթի

Х. Чакърянъ
Редакторъ на вѣстникъ
„ДАВРОСЪ“
Варна България
Отговорникъ Н. Драгулевъ

H. TCHAKERIAN
Rédacteur du Journal
DAVROS
Varna (Bulgarie).

ՊԱՅՄԱՆՔ

Խմբագրութեան եկած գրութիւնք կը հրատարակուին մասամբ կամ ամբողջութեամբ։ Հրատարակուած ու չը հրատարակուած ձեռագիրները ետ չեն տրուիր։
Ծանուցման տողը 20 սնթ.։ Երեքէն աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն։ Ծանուցմունք կ'ընդունուին ամէն լեզուաւ։

Ա. ՏԱՐԻ — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ 1898 — Թիւ 19

ԼԵՌԱՆ ՄԱՐԴԸ

(Վեց տարի առաջ, Վէտէրան)

Ռուսահայերի համոզմունքն դէպի Տաճկահայերը, նրանց հասկացողութիւնը. գործերի ներկայ վիճակը եւ թէ ի՞նչ արել են Տաճկահայերը։

Նախ քան ամէնը ուզում ենք երկու խօսք ասել Ռուսահայերի այն համոզմունքի վերաբերութեամբ, որը ունին առհասարակ դէպի իրանց արեւմտեան Տաճկահայ եղբայրները։ Մանաւանդ Ռուսահայերի այն դասակարգի համար, որոնք քիչ թէ շատ քաղաքավարութիւն էլ ունենալ կը պարտաւորին, և որոնք առանց նախատական մակդիրների չեն խօսում որ և իցէ Տաճկահայի մասին և ոչ խնայում են մինին կամ միւսին, բացի նրանցից, որոց փաղաքշանի ներքեւ երկու երկայն ակնոց է ժամ գալիս։

Մեզ հետ շատեր ի հարկէ նկատել են որ, Ռուսահայք Տաճկահայերի նկատմամբ հասուն գաղափար չը կազմելուց զատ, ոչ էլ հարկաւոր ծանօթութիւնը ունին նոցա հին կամ նոր խակապէս գործողների վերայ։ Միշտը ասած, այսպիսի մի երեւոյթ՝ ո՛չ մի կողմի Հայերի համար եւս պատուաբեր ու մխիթարական չի կարելի համարել։

Երկար բացատրութիւն հարկաւոր չէ, թէ, ինչի՞ց առաջ եկեր է Ռուսահայերի այս անբաւականութիւնը, որը յետոյ հասուն է դառել շատերի, եւ ստացել պնդագլխանքներին։

Ռուսահայք՝ իրանք իրանց իրաւունք են տալիս սա եզրակացութեամբ որ, պատահել են երբեմն տաճկահայերի, որոնք՝ անծանօթ Ռուսախօսն ֆրազներին ու ձեւակերպերի՝ Արեւելեան պարզ դանդաղ կամ Ցամախական բերեր շարժուածքներով, և կամ իրանց Ռուսահայերին՝ անհասկանալի Հայերէն արտասանութիւններով անախորժ երեւացել են։ Եւ կամ թէ դառնել են այնպիսիներ, որոնք աղքատութեան, ճանապարհածախսի պակասութեան և այլ չը գիտեմ ինչ պատճառով մի քանի րուպլի ծանրութիւն տալով, իրանց ասածի համաձայն լաւ տպաւորութիւն չեն թողել։

Սոցանից զատ ոչ պակաս անբաւ տպաւորութեան պատճառ դառել են նաեւ Պոլսի թղթակցութիւնները, Հայկակ չը գիտեմ ո՛ր Սուլթանից Պարապ տալով Ափփար ամիրայի մանկը՝ Մշակ լրագրի մէջ։ Եւ Աօսին-Ջարեհ Շիշմանեան Մեղու Հայաստանի լրագրի մէջ. Էջմիածնի Ճեմարանի համար աշակերտացը ժողովող, և Պոլսից մինչեւ Արարատ փողոցները սերմանող Աբրահամ Այվազեան Նոր-Դարի մէջ, և ահա նէկով թղթերի — Գաւթոլիկութեան այս երեք ախոյեան վարձկանները չեն թողել ճերմակ որ սեւագոյն ներկայացրած չը լինին, մինչեւ անգամ Ջէյթունցի Պապիկ փաշա բռնածին համար, որը Լուսաւորչական ծնուել ու Լուսաւորչական թաղուել, ուզեցել են Գաւթոլիկ ցոյց տալ, և էապէս նախապաշարել են հասարակաց կարծիքը։ Թէեւ այդ պարոնների հաշիւները իրա ժամանակին ցոյց տուել են Տաճկահայ թերթերում, սակայն այն թերթերը Ռուսահայերի համար թէ՛ անմատչելի և թէ՛ անհասկանալի լինելով, նրանք էլի մնացել են իրանց նախապաշարեալ հաւատի մէջ. որովհետեւ բաւական է թէ՝ Ռուսահայը մի անգամ՝ տեսնէ մի որ և է բան տպագրած իրանց մամուլի մէջ, այնուհետեւ նրանց համոզմունքը փոխել շատ ու շատ դժուար է լինում «Մշակ»ը էապէս գրել է, ասում է Ռուսահայը, սակայն փառք, հազար փառք անսահման անօրէնութեանց Աստուծոյ որ, Պ. Հայկակ իրա՛ խաբէացիքը, հազար (1000) րուպլին՝ կուլ տալուց յետոյ՝ իրա նշանաւոր դաւաճանգով ցոյց տուեց ինքզինքը, և սեւ երեսը չթողեց տասնեակ տարիներ առաջ զինքը մօտից ճանաչողներին։

Իսկ մենք ասում ենք էլի, այդ տեսակների թիւը թէ կուզ տասնեակներ էլ լինին, հարիւրներ էլ լինին, թէ բաղդախնդիր թէ չարախօս ու զրպարտողներ, դարձեալ կարելի չէ նրանցով դատապարտել մի ամբողջ հասարակութիւն — չորս միլիոն ժողովուրդ. որը ոչ խելացի, և ոչ էլ հասկացող մարդի գործ է։

Որ մի Տաճկահայի՝ տասնեակ կամ հարիւր հազարներ յանձնել են, թող ասի և հաշիւ տայ ինքը, Ռուսաստանը որը չորս-չորս կորած-ուել է. իսկ թէ մի որ և իցէ ճանապարհածախսի, մի քանի օրուան ապրելու. կամ վրան հագնելու շորի համար են խօսում, այդ տեսակ բարեգործութիւն ու մարդասիրութիւններ աւելի շատ են անում լեռնական քրդերը, գեղջկական թուրքերը, ամիսներով պահելով, ձրի հաց ուտացնելով, և ճանապարհ գցելով։

Եթէ վանի ուխտաւորներին օգնել են, դա մարդասիրական մի պարտք է որ կատարել են, և որին մասնակցել են ամեն ազգեր։ Եթէ Ջէյթունի հրկիզեալներին օգնել են դա՛ եւս մարդասիրական գործ է. և Վ. Սուլթանը ինքը մի անգամից շնորհել է 30,000 րուպլի, և Պոլսի ազնիւ մանախումբը, մի ամբողջ ժողովուրդի պաշտպանելով ձմեռուան ցրտից, քաղցածութիւնից, վերանորոգել է չորս հազ եկեղեցիներ, կեդրոնական դպրոցը և հազար քառասուն (1040) տուներ։ Իսկ թէ Միացեալ Ընկերութեանց համար են ասում, դրան օգնում են նոյնպէս ամէն ազգեր, տարեկան միայն Ախալցխից, և դաշտային հանգէններից դուրս է գալիս 30 — 40,000 րուպլիներ, որին մասնակցում են Եւրոպացիներ և նոյն իսկ Թուրքերն էլ. և այդ պատկառելի գումարը գոյանում է իւրաքանչիւր տարի առանց Ռուսահայերի մասնակցութեան։

Իսկ թէ խաբեբաների անուններից հետեւցնելու կամ դատել հարկաւոր լինի, կարող ենք ասել որ Տաճկահայը աւելի ու աւելի օրինակներ ցոյց կը տայ. որոնք դեղին ու ճերմակ կոճակներով. դնդապետի ուսա կամ իրաւ տիտղոսներով մեծ մեծ ազգանունների կամ գերդաստանների անունով երեւացել են ու խաբել են. այսու ամենայնիւ Տաճկահայը դրանցով ոչ միայն չի դատապարտեր ամբողջ Ռուսահայ հասարակութիւնը, այլեւ այն ազգանունները որոնց անուամբ երեւացել են խաբեբաները, որովհետեւ ինչպէս տացինք, ոչ մի բանիմաց մարդ չի կարող եզրակացնել մի ամբողջ ժողովուրդի համար թէ՛ գտնւում են եզրակացողներ, դա՛ անխղճութիւն է, անքաղաքավարութիւն է, ազգային և մարդկային սրբազան տեսակէտից։

* * *

Մարդ երբ մտնում է Ռուսահայերի մէջ, և ծանօթանում ամեն խաւերի հետ՝ աչքի առաջ է գալիս մի կատարեալ տգիտութիւն, Տաճկահայերի գործողների և գործառնութիւնների մասին։ Ոչ ինչ գրեթէ չգիտեն բուն Հայրենիքի մէջ ծնած ու հազար տառապանքներով սնւած ազգի եւ հայրենիքի նուիրուած ո՛չ կեղծ, այլ իսկապէս գործողների վերայ, որոնք զոհել են հանգիստ, զոհել են առողջութիւն, և զանազան բարեբաստիկ միջոցներ թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս. դատապարտուել են մահուան, բանտարկուել են ընդ երկար մութ ու խոնաւ բանտերում, բայց էլի սիրում են իրանց ազգին, էլի ուզում են գործել ու օգտակար լինել։

Տաճկահայերը ինչպէս պաշտում են Գամառ-Քաթիպային — Պ. Ռափայէլ Պատկանեանին, նորա բանաստեղծութիւնների համար, նոյնպէս պաշտում են Ռուսահայերը Խրիմեան Հայրիկին. ոչ միայն նորա ժողովրդական քարոզների համար, այլ պաշտում են նրանից այն՝ ինչ որ նորա կարողութիւնից ու հասկացողութիւնից շատ ու շատ հեռու է։

(Շարունակելի)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Շար. 18 թիւեն)

Փոխուել էր այժմ Պարսից կառավարութեան մեղմ քաղաքականութիւնը դէպի Ատրպատականի Հայերը, ինչ որ երէկ էր, այն չէր եւ այսօր։ Բարբարոս Թուրք կառավարութեան խստագոյն հետապնդումները՝ Հայ յեղափոխականներին ձերբակալելու կամ Պարսկաստանից վերջնապէս ցրուելու համար՝ այդ հետապնդումները որ աւելի հրամանագիր էին, ազդեցին Թէհրանի անզօր ջրհեղեղեան կազմակերպութեան սուր պարսից կառավարութեան վրայ։

Տաճիկ կառավարութիւնը վաղուց ի վեր առիթներ էր փնտռում Ատրպատականի առասպելական քանակութիւն եւ գերբնական զօրութիւն ունեցող Հայ ֆէդայիների հետքը գտնել եւ միանգամայն իր սիրտը կրծող Պարսկա-Տաճկական սահմանագլխից ցրուել տալ կարծեցեալ անթիւ ֆէդայիներին։ Եկել էր ժամը. այդ առիթն ահա տուին Դաշնակցականները, միշտ իրենց յատուկ անշրջահայեաց եւ ազգակործան գործունէութեամբ։

— Քո հողերն են անցել եւ նախապէս քո հողումն են պատրաստուել յարձակում գործող հայերը, դու ես եղել նրանց հացն ու ջուրը տուողը.— Ուրեմն կամ մեր հպատակ Մարզիկցիներին եղած վնասը պէտք է տուժես, կամ Հայ Դաշնակները ինձ պէտք է յանձնես եւ ցրուես միացեալները, ընդ միշտ փակելով Ատրպատականի դռները Հայ Դաշնակների առաջ։ Այս էր օսմանեան կառավարութեան պահանջները։

Շուարած մնաց պարսից կառավարութիւնը, նա չէր սպասում որ գործը այդքան սուր, այդքան լարուած քաղաքական յարաբերութեանց կերպարանք պիտի առնէ, նախ ուզեց խոյս տալ պատասխանատուութիւնից, բայց փախուստի միջոց չկար, խելքի հետ ոչ մի կապ չունեցող Դաշնակցականները ծանր պատասխանատուութեան ենթարկել էին Պարսկին։ Եւ ի՞նչ տարբերութիւն կայ Տաճկի եւ Պարսկի մէջ, Մէկն էլ Մուհամմէտական, առաջինը սուննի «Եա՛ Օմար, Մուհամմէտի սալաւաթ» գոռալով կը կոտորէ քրիստոնեաներին, իսկ երկրորդը Շիա՝ «Եա՛ Ալի, եա՛ հազրէթի Հասան-Հիւսէյին» կանչելով որոտաձայն կ'ոգեւորուէ մահ սփռելով իր չուրջը, ոչ մահմետականների վրայ։

Ատրպատականի քրիստոնեայ Հայ տարրի համար պատմական աղէտների նոր շրջան մը վերսկսաւ, Տաճկա-Հայաստանի բարբարոսութիւնները արձագանք գտան նաեւ Պարսկա-Հայաստանում. իսկ դուք հեռուէն հրճուեցէ՛ք ազատ, ինքներդ միայն ձեզ Յեղափոխական համարող Դաշնակցականներ, «կերէ՛ք, արբեցէ՛ք եւ ուրախ եղէք» Ռուսահայ միշտ Ջինովնիկ բիւրոյականներ, ձեզ ի՞նչ փոյթ եւ ո՞ւր խիղճն ու գութը, դուք չէք զոհողը. Ռուսահայերից տուած ամբողջ զոհերի թիւը մատներով իսկ կարելի է համարել, քանից դէնը չի անցնի. ինչքա՛ն չատ է, ինչքա՛ն անհամար.........։

— Ո՞վ է տուժողը, Տաճկահայը—։ Ո՞վ է տուժողը, Պարսկահայը—։ Բայց եւ այնպէս դուք Ռուսահայ խրատեբլակներ, միշտ ձեր այն համոզման մէջը մնացէք թէ՝ — Մենք Ռուսահայերս, Տաճկա-Հայաստանը ազատողների փառքը Տաճկա-Հայաստանցի կըռօներին չենք տալիս°°°։

Որքա՛ն ծիծաղելի նոյնքան եւ ողորմելի հասկացողութի՛ւն։

Վերջապէս մի կողմից տաճիկ կառավարութեան խստապահանջ վարմունքը իսկ միւս կողմից հզօրն Անգլիոյ խուլ թախանձանքը դողացրին առանց այն էլ թոյլ եւ ամէն մի գործի մէջ ձեռնպահ ու չեզոք Պարսկին, Հայ Դաշնակները հալածելու Պարսկաստանի միջից։

Հիւսիսի սանձարձակ հսկան բոլորովին անտարբեր էր գտնւում դէպի այս անց ու դարձածները, եւ ի հարկէ միշտ նպաստաւոր է նրան Թիւրքիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ եղած խռովութիւնները, նպաստաւոր է նրան մանաւանդ Ատրպատականի եւ Վասպուրականի յաճախ խառնաշփոթ դրութիւնը.......։

1895 ի Կարնոյ կոտորածը սկսելու րոպէին, ցերեկուան ժամը 12 ին, Անգլիական հիւպատոսը՝ Շաքիր փաշայի հետ ունեցած տեսակցութիւնէն տրտում ու դժգոհ իր հիւպատոսարանը մեկնելուց յետոյ, Ռուսական գոնսուլը եւ Շաքիր փաշան մի բարձր պատշգամբի մէջ նստած կէսօրեայ ճաշը կը վայելէին միասին, բաժակներ պարպելով Զարի եւ Սուլթանի արեւշատութեանց համար։

Իսկ եւ իսկ այն րոպէին կ'սկսի Կարնոյ հայերի ջարդը, երբ միւսը՝ պատշգամբի մէջ երկու պետական անձնաւորութիւններ անհոգ ու զուարթ խնջոյքի նստած, ճոխ եւ համադամ կերակուրներով զարդարուած սեղանի մը չուրջը բոլորած, ոսկեայ դանակն ու պատառաքաղը ձեռքերնին համեղ պատառներ անուշ կ'անէին, նրանք՝ իրենց եղբայր ու քոյրերը, Տաճիկ զօրքերը մոլեռանդ խուժանի հետ «Մուհամմէտի սալաւաթ» կարդալով թուրն ու հրացանը, սուրինն ու մահակը ձեռքերնին Հայ կեանքեր արիւնշաղախ կ'րապարէին. Այո՛, իսկ եւ իսկ այն րոպէին երբ վերեւը ուրախ բացագանչութիւններով բաժակներ կը չրխկային, ահա՛, այն միեւնոյն րոպէին Հայ մանկան աղիողորմ ճիչերը, Հայ կնոջ անլուր կերպով բռնաբարուելուն հեծեծանքները, ամէն Հայ երիտասարդի արիւնլուայ յօշոտուելուն աղաղակները, վերե՛ւը, վերե՛ւը պատշգամում զուարճացողների ցնծալի՜ց բացագանչութեանց, չրխկացող սրուակ ու բաժակներու ձայների արձագանքներին նուագակցելու կ'երթային..... Մի՞թէ երազ չէ°, բայց ո՛չ. այդէն իսկ իրականութի՛ւն....։

Վերը փա՛ռք, ժպիտ, ծիծաղ եւ կարմիր գինին նոր կեանք կը ներշնչէր, իսկ վա՞րը. ողբ, ճիչ, աղաղակ եւ Շաքիրի մի հրամանը, լեզուի արտասանած մի խօսքը կարմիր արիւն կը թափէր.........։

1896 ի Վանի կոտորածից անմիջապէս յետոյ, երբ մի քանի հայդուկներ, Վանում մի տան մէջ պահուած կը լինեն, Սաատէտտին փաշային երբ կը յայտնուի այդ տան մէջ լինելը, երբ հարիւրաւոր տաճիկ զօրքերով կը շրջապատուին հայ փախստականները, երբ թնդանօթները սրտապին քար ու քանդ կ'անեն մի բուռն քաջերի միակ պատսպարան՝ տան պատերը եւ վերջապէս, երբ մի քանի անխոհեմ քաջերի պատճառով կրկին պիտի սկսուի ութ օր առաջ եղած Հայկ. կոտորածը, կուլ տալով իր մէջ Վանում մնացեալ ամբողջ հայերին, ահա այդ ժամանակ Ռուսական փոխ հիւպատոսը հրահանգ կը տայ հայ կռուողներին թէ — «Դիմադրեցէ՛ք, որքան կարող էք» — ի հարկէ.......։

Թո՛ղ յուզուին սրտեր, թող խռովուին մտքեր, թո՛ղ ամբողջ Թիւրքիան հայ արեամբ ներկուի, թո՛ղ 500,000 հայ նահատակաց դէզադէզ շարքերը Սուլթանի գահը զարդարեն. կը տեսնէ դրանք քրիստոնեայ Ռուսաստանը ու անտարբեր կը մնայ, պաղարիւնութեամբ կը դիտէ հեռուէն, դեռ կ'սպասէ նա, մինչեւ որ դիւանագիտական ուռկանը լեփլեցուն լինի.......... մինչեւ որ Տաճկահայաստանը բոլորովին դատարկուի կենդանի Հայերից...... մինչեւ որ յորդառատ հոսող Հայ արեան բացած հեղեղատների եւ ակօսանման հերկած խրամատների մէջ կորսուի ու անհետ լինի Հայ անունը եւ Հայ պատմութիւնը.............։

Ինչպէս որ Կարնոյ մէջ դժգոհ տեսանք Անգլ. հիւպատոսին, նոյնպէս եւ Վանի Անգլ. հիւպատոսը սոսկալի կերպով դէմ էր Հայկ. ցոյցերին. ցոյցե՛ր որոնք յաճախ ուղղակի կամ անուղղակի քաջալերուել են դրացիներից.... եւ այդ է իրողութիւնը որ քիչ մը առաջ ասինք արդէն, թէ ռուս կառավարութիւնը բոլորովին անտարբեր գտնուեցաւ Ատրպատականում կատարուած եղելութեանց մասին։

Դեռ արշաւանքից առաջ, ընթերցողը պէտք է որ յիշէ, երբ Վասպուրականի լիազօր ներկայացուցիչը սկզբունքով դէմ էր այդ արշաւանքի իրագործմանը, երբ նա ամէն կերպ կը բացատրէր արշաւանքի աննպատակայարմար լինելը, ի նկատի ունենալով անցեալի ծանր փորձերը, արտաքին քաղաքական հանգամանքները եւ ամուլ դիպլօմատիանը. Ատրպատականի դրութիւնը մանաւանդ. եւ ապա պահանջում էր նա բուն երկրի մէջ նպատակայարմար կէտերի վրայ ամբարել ուժերը, առաջին յարմար առիթին հիմնաւոր գործի սկսելու համար. Գո՛րծ, որ Եւրոպային պիտի համոզէր այնպէս, թէ Հայերը խռովարարներ են, թէ Հայերը «պօմպաճի» են եւ անիշխանականներ, թէ ապստամբութիւն չէ Հայերի վարմունքը, այլ կարգ մը բաղտախնդիրների սարքած օդային ցոյցեր։ Եւ իսկապէս Հայը դեռ ցոյց չէ տուել Յեղափոխական կանոնաւոր ապստամբութիւն, մի քանի ռումբեր, մի քանի վեցհարուածեաններ, հրացանների մասնակի որոտումները ոչ Յեղափոխութիւն է եւ ոչ էլ ապստամբել կը նշանակէ։

Օգնել գիտանք մենք մեզի անկեղծ հայրենասիրութեամբ, հեռուն եւ լայնը մտածենք. Հիմնաւոր գործունէութեամբ ցոյց տանք ամենուն թէ Հայը գիտէ լուրջ գործ անել, ռումբերը, անհիմն ցոյցերը ո՛չ, չեն փրկում Հային, անջատ ուժերով ժամավաճառ լինելը ո՛չ, չեն օգնում գործին. Օգնենք մենք մեզի, կ'օգնէ մեզ Եւրոպան, կ'օգնէ մեզ Բնութիւն.,....։

Այս բոլոր պարագաները Վասպուրականի ներկայացուցիչը բացատրում էր արշաւանքով ոգեւորուողներին, բայց ի զո՛ւր։ Նրա կարծիքին էին նաեւ Ատրպատականի Անգլիական հիւպատոսը եւ առհասարակ լուրջ դասակարգը, թէ չպէտք է անել արշաւանքը։

Ի՛նչ զուգադիպութիւն. Անգլիական թէ՛ Ատրպատականի եւ թէ՛ Վասպուրականի հիւպատոսները միանալով Ամերիկայի միսիոնարաց հետ դէմ էին արշաւանքին, ոչ թէ Հայկական չահերի համար, այլ իրենց, Բրիտանիոյ շահը ի նկատի ունէին, ձեռնտու չէր եւ չէ նրանց Հայկ. թող թէ մասնակի շարժումները............ իսկ միեւնոյն ժամանակ Վասպուրականի լիազօր ներկայացուցիչը, Հայաստանցին, իր հայրենիքի հարազատ շահերն ունէր ի նկատի։ Մէկը հեռաւոր Անգլիան էր մտածում, իսկ միւսը իր թշուառ հայրենիքը, Հայաստանը....։ Ի՞նչ, կը մտածէի՞ն Ռուսահայերը այդ, ի հարկէ ո՛չ։ Եւ այդ էր պատճառը որ նրանք չը լսեցին ոչ ոքի, ըմբոստութեան եւ ամբարտաւանութեան այդ տիպարները։

—«Ցարեւ՛ Շարաֆ» լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամէն տեղը, եւ ճիշդ այն ժամանակ երբոր Դաշնակցական ֆէդայիները իրար օձիքը կը պատռէին, ամէն մէկը իրեն վերաբերելով Շարաֆին մաս մաս կըտրատելը°°°, ականջներ կտրելը°°°»։

— Ի՞նչպէս թէ յարեւ՛ Շարաֆը, կ'ասէին ամէնքը, Հայ հասարակութեան հիասթափումը անսահման էր, ամէն մէկը կարծես, ակամայ ելեքտրական ուժեղ մի հոսանքի, ջղային սարսռացնող մի ցնցման ենթարկուած նորից կը կրկնէր, — Ի՞նչպէս թէ յարեւ՛ Շարաֆը. մի՞թէ° երկու տարի 1896 ին եւ 1897 ին՝ Դաշնակցականները իրենց 40,000 առաջին եւ 60,000 երկրորդ տարուան կերած րուբլիներով (250,000 ֆրանք) եւ Խանասորում կրակած 40,000 փամփուշտներով չկարողացան սպաննել միայն Շարաֆի մը եւ դեռ չհաշուելով իրենց՝ Հայ ժողովրդի այնչափ ծանրաբեռնուիլը, այնչափ զոհողութիւնները.........։

Խուզարկութիւնները սկսուեցան։ Շարաֆ սահմանագլխի Հայ գիւղերը քանդում էր եւ կոտորում, իսկ Պարսիկ խաները պաշտօյին Հայ չէները մանրամասն խուզարկում եւ ձեռք ընկած մարդկանց թալանում էին.........։

(Շարունակելի) ՈՍԿԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ

ՆՈՒԱԳ ԵՒ ՄԵՂԵԴԻ

Գիրքերուս մէջ, փոշիի խաւով մը պատուած, աչքիս կը զարնէ այդ հատորիկը։ Օրերով, շաբաթներով մնացեր է հոն, իր սրտագրաւ լքումին մէջ ամփոփուած երիտասարդ սիրտը, որ՝ թիթեռնիկի մը պէս, գոյներուն ու ծաղիկներուն պիտի թռէր, իր երգերուն փրփուրին՝ երանգ ու հիւթ քաղելու։ Ու հիմա շատ աղօտ, կը յիշեմ առաջին տպաւորութիւնը, զոր ունեցայ զայն կարդալով Պոլիս։ Տակաւին պատանի, միտքով ու սիրտով նոր բացուած, ծաղիկ սէրի մը առաջին բորբոքումներուն մէջ, հոն տեսեր էի՝ ի՛նչ որ երգն էր տարփանքին, փափուկ, անուշ, հմայական.

«կամուրջի վրան լուռ,
մտազբաղ կանգնած էի եւ քեզ հետ,
Եւ հիացմամբ սիրուհի
Նայում էի աչդ.
խաղում էր վերջալոյսի շողն այնտեղ
Քո սիրոյդ հետ միատեղ։»

Գրեթէ երկիւղածութեամբ կը բանամ հիմա, անոյշ, անուշ յուզումով մը։ Հիմակ տարբեր բան մը կը տեսնամ հոն. դալկահար ու մելխացող շեշտը չէ, ինչպէս կ'երեւակայէի, որ պիտի լեցնէ էջերը. այս սէրը տարբեր սէր մըն է, առողջ ու կայտառ տենչանքը վայելումին, տառապանքին մէջ, գոհունակութեան արձակ երգը, նայուածքի մը ոլոք սարսուռին տակ, որ խլթանն է միեւնոյն ատեն պայծառ գաղափարներու ոլորտին, ամենական նուագը՝ անոյշ պլպլումներու հրաշալի կազմութիւն մըն է ընթական, զոր սէրը ո՛չ երբե՛ք պիտի ջնջէ, բայց ընդհակառակը, անոր խթան մը պիտի ըլլայ բարձրացման ու թռիչի։

Ա՛յն վեհ շունչը գաղափարին, որ յանգերուն մէջ կը յորդի, այն

ազնիւ, բարձր շեշտը, որ կը փըրփըրի ու կ'եռայ սէրով ելեքտրականացած հոգին կը մտնեն բոլորուէ՛ր Գաղափարին, ուէ՛ր Պաշտուած Լակին։ Երկուքը իրարմով կ'ամբողջանան, և անոնցմէ մէկը մեղեդին ներշնչած ատեն, միւսը՝ արծաթ լարերուն վրայ Աւագին թըրթռումը ուրուագծել կուտայ։

«Երկու պայծառ տեսիլներ,
Եղան կեանքիս փարոս վառ
Մէկըն իբրեւ քաղցր սէր
Միւսն անմահ գաղափար»։

Առաջին էջէն մինչև վերջին էջը բարձր հոգիի մը երգերն են։ Պարտականութեան նուիրուած ու ազնիւ յուզումը, որ խրախոյս կուտայ իր ընկերուհիին չը վհատիլ կեղծաւոր հարուածներէն, որոնք՝ փուշերուն վրայէն ամանքով անցնող ոտքերը կը կծոտեն։ Կ'երգէ իտէալին նուիրուած անձի մը բովանդակ մեծութիւնը՝ վարը, ցեխին մէջ տղացող բախտախնդիրներուն մթութեանը քով։ Ո՛հ, մեծ հոգի մը, զոր կը բամբասեն, տխուր ու սուրին ալատտ թենէն շատ վե՛ր, աւելի մաքուր, աւելի անապակ է, ինչպէս կապոյտի պաստառ մը թըրթռացող ամպերուն վերեւ։

Երբեմն, երբ հոգին մթամած անյուսութեան մը մէջ ինայ, կարօտը կը քաշէ տաղերուն, ուր, փոթորիկին ռանօքէն յետոյ, հանդարտութեան ու ծիածանի պահը ամէնչա՛փ անուշ երգուած է։ Այս հատորը անմահ է անոր համար, — որ չինիչ ալ-ծմրանդապայն։ խաղծ, ընդօրինակուած զառանցանքներու և քմայական թաչառն, թեթեւ բանաստեղծութեանց քով, հսկայաբար կ'որոշուի։ Բերթուածը առանկան, ուժով և ամրապինդ է. և հատորը, որ իրերը զննած միտքէ մը կը բղխի, բարօրութեան, երանութեան տպագայի մը հատորը, որ կը մղէ տաղերուն մէջ, զիս մեծապէս կազդուրեց։ Անո՛վ զօրացանք ու անով յախշտակուինք։ Թո՛ղ մոգական պատկերը ըլլայ ան, բարձրութեան մէջ դողդողուն, որուն ձգտինք ջլաձգաբար։

«Որոտ ու ողբ, կոչում ու մահ,
Կռուրման ճիչ, փող սուրբ մարտի,
Սէր, յոյս, տանջանք — ամենն ահա՛,
Ապագայի երկունքն արդի։
«Եւ ասուպին ծնունդ ծովում —
Ալեաց փրփրից յորդած արեան
Շող ու կը ծագէ նորկայ բովում
Պայծառ պատկեր երանութեան»։

ԱՑՈՍ ԱՑՈՍԵԱՆ

ԱՂԵՏԷՆ ԱՌԱՋ ՈՒ ՅԵՏՈՅ

Հի՞մակ, Հայ ժողովուրդը կոտորուելէ ու ջարդուելէ, նիւթական ու բարոյական անփոխարինելի կորուստներ տալէ յետո՞յ է որ կը պախարակուին, կը ձաղկուին ու կը հարուածուին մեր յեղափոխական կուսակցութիւն - կեդրոնն ու բիւրօն։ — ո՛չ երբէք։

Այս օրուան բոլոր քննադատներ աղէտէն առաջ հիացումով փարած և կամ համակիր էի՞ն այդ կուսակցութիւններէն մէկին կամ միւսին։ Ո՛չ երբէք։

Այս օրուան մեր ողջամիտ քննադատ մամուլի ներկայացուցիչներ՝ նշմարելով վերահաս աղէտը՝ մենք չեզոք ենք ըսելով, հանդիստ, անխռով դիտեցի՞ն ամեն ինչ։ Ո՛չ երբէք։

Հայուն ու Հայաստանի վիճակը քաջ ուսումնասիրած, աղատագրեալ ազգերու յեղափոխութեանց լաւ տեղեակ ամեն անձ մեր Տօն-Քիշօտ յեղափոխականներու ընթացքէն վաղուց նշմարեց այս վիճակ։ Արմէնիայի հայրենանուէր խմբագիրը վաղուց, դեռ 10—12 տարիներ առաջ շատ անգամ գրած է թէ՝ այն ժողովուրդը որ բռնութեան շղթաները կոտրելու համար տանց իւր մէջ ուժ գոյացնելով՝ շրջահայեաց խոհեմութեամբ գործելու և յարմար առիթներէ օգտուիլ ջանալու, իր յոյսը լոկ օտարներու վրայ դնելով կը գործէ, նա իր ունեցած վիճակէն աւելի վատթարագոյն օրերու կը հասնի։ Տիար Փայլակ-Կայծակ դեռ 1892ին Լեռան մարդուն կը գրէ. «վէրքերդ թշնամու գնդակներ չեն, այլ անփորձ, անառակ ողոքներէն. Նեղամիտ եղիր այդ նոր տարի եկող երախաներու ընթացքին, յոյս ունիմ թէ տակաւ կուգան ազատութեան ուղիղ ճանապարհի վրայ»։

—Արդ պիտի հարցուի մեզ. —

Է՛հ, ի՞նչ ըրին տանք վերահաս չարիքներն արգիլելու համար։

Ակնարկ մը նետենք մօտիկ անցելոյն վրայ ու պիտի տեսնենք։

Հայրենիքի վիճակին իրապէս գիտակից, հայուն կեանքը քաջ ուսումնասիրած անձնուէր ու փորձառու գործիչներ մինչ լուռ ու մնջիկ կ'աշխատէին ժողովրդեան սրտին մէջ թմրած հայրենասիրական ոգին ու եռանդն արթնցնելով՝ սթափեցնել զայն երկարժամանակեայ թմրութենէն, որով կարելի ըլլար կանխահոգ պատրաստութեամբ յարմար րոպէին մղել զայն կռուի դաշտը, գերութեան ամբակուռ շղթաները փշրելու համար, հրապարակ նետուեցան մեր վիճակին բոլորովին անգիտակից, անխոհեմ ու խակ կարգ մը կովկասցի խաբեբաներ, որոնք իրենց պատասխանատուութիւններով ժողովուրդը խաբեցին ու հայրենիքի ազատութիւնն որ երկար տարիներու և նոյն իսկ դարերու աշխատութեան կը կարօտի՝ անզէն ու անպատրաստ ժողովուրդը կռուի դաշտը մղելով, մէկ ու կէս օրուան մէջ ուզեցին լմնցնել ամեն ինչ։ Հետեւա՞նքը։ Այսպիսի հանգամանքներու մէջ կռիւէն առաջ արդիւնքը, երբը որոշելու համար մարգարէ ըլլալու հարկ չկայ, ամենէն լաւագոյն պայմաններու մէջ լոկ անյաջողութիւնն էր մեր բաժին, իսկ հակառակ պարագային՝ կոտորած, ջարդ ու աւեր, ինչ որ մենք տեսանք։ Այս գաղափար նոր չէ որ կը յայտնենք, այլ կոտորածներէ շատ ու շատ առաջ ու յետոյ հազար անգամ կրկնուածներու կրկնութիւնն է։ Զէ՞ք հաւատար։ Կարդացէ՛ք Արմէնիան։

Ազնիւ ու փորձառու յեղափոխականը երբէ՛ք անտարբեր չըգտնուեցաւ այն հոսանքին հանդէպ, որ Ազգը դէպ յանդունդ, դէպի գերեզման կ'առաջնորդէր։ Նա առաջին օրէն մինչեւ ցարդ մնաց ու կը մնայ մուր այն սեւ հոգիներու դէմ, որք խեղճ ժողովուրդը այս օրերու հասուցին։

Թէ ինչո՞ւ չ'յաջողեցան անոնց վնասակար գործունէութեան առաջքն առնուլ։ Ահա՛ պատճառը։

Փորձառու գործիչը մինչ կ'ուզէր ժողովուրդին ցոյց տալ մեր ցուցամոլ յեղափոխականներու սխալ ու վնասակար ընթացքը, ժողովուրդին անկարող դէպքերն ու իրողութիւնները իսկապէս գտնելու, ճիշդ Իրաւունքի խմբագրին պէս՝ որ կոտորածներէ առաջ Պ. Փորթուգալեանը՝ յեղափոխական ըսուածներու ազգավնաս գործունէութիւնը ձաղկելուն համար, պարզապէս դաւաճան մը համարեր է, իր փրկութեան իսկապէս նուիրուած ճշմարիտ զինուորներ հայրենիքի ազատութեան թշնամի կարծելով՝ կը պատասխանէր «Դուք ի՞նչ ըրած ունիք, անոնք արիւն կը թափեն»։

Խե՛ղճ ժողովուրդ......։

Կեդրոն ու բիւրօ ըսուած անխիղճ խմբակներ, անձնուրաց այն միամիտ հայրենասէրներու — որոնց յիշատակին հանդէպ խորին յարգանք մը կըզգանք — արիւնն ու միամտութիւնը շահագործեցին, այդ թանկագին ուժեր ի զուր վատնելով ժողովուրդին փառանցուկ հանգանակները գրաւեցին. իսկ աւելի տխուր, իրենց ազգակործան ընթացքին խոչընդոտ հանդիսացող ազնիւ ոգիներու դէմ հրացանի գնդակն անգամ չը խնայեցին, ըսել կ'ուզեմ եղբայրասպանութեան դիմեցին։

Ասոնց մաքի դառն ապաշխարութեան, որսի տխուր զգացման ու հոգեկան վրդովման չեմ կրնար մէջ չբերել Տարօնեցի Յակոբ Սարգսեանի, կարեկցանքի և այլ բազմաթիւ փորձառու և պատուական հայրենասէրներու եղբայրասպան նահատակութիւնը, Դամանմուանդ Վանեցի Հայր Արսէն Թոքմաքեանի՝ որ ԲԱՐ ԽԻՂՃՈՎ ՃՉԻԿ ՃՉԻԿ ԱՑՐԵՑԻՆ։ Ասոնք հազարաւոր փաստերով հաստատուած աշխարհածանօթ տխուր ու քամեղի իրողութիւններ են և ոչ թէ յնդած ուղեղներու հակայօժին պէս տաղակացուցիչ կուկոոցներ

Ազնիւ յեղափոխականը այս վատ ու ցած միջոցներէն ոչ մէկին կարող էր դիմել։ Զը մեղադրէ՞ք։

Հակայեղափոխականները, յեղափոխութեան այդ սխալիմ թշնամիները***, կ'ըսեն այսօր ոմանք, երբ տեսան յեղափոխականներու ազգավնաս ընթացքը, պէտք էր ու պաշտպանէին թերթի դէմ թերթ, գործիչի դէմ գործիչ հանել։

Նախ՝ ապշութիւն է, յիմարութիւն է ողջամիտ քննադատները յեղափոխութեան թշնամի ցուցնելը. յեղափոխութիւն ու յեղափոխական չշփոթենք իրարու հետ։ Յեղափոխականներու մոլութիւնները ձաղկող ու հարուածողը յեղափոխութեան ալ հակառակորդ չէ կարելի համարուիլ և ոչ ալ պահպանողական։ Տարրական անհերքելի ճշմարտութիւն մ'է այս զոր կարգ մը ճղճուկներ չը հասկնալ կը ձեւանեն։

Ո՛ր անխիղճ, ո՛ր տխմարը պիտի համարձակի հակայեղափոխութեան դրօշը փակցնել անմահն Աւետիսեանի և իր հազարէ աւելի ընկերներու ճակտին, որոց նահատակութեան երկրորդ տարելիցն է այս օրեր, և որք Վասպուրականի աւերման և կոտորման ատեն մինչեւ իրենց վերջին շունչը, մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը կռուելով բիւրաւոր վայրագ Քիւրդերու և Թիւրքական արիւնառուշտ զինուորներու դէմ, նահատակութեան անթառամ փառայեղ պսակը ստացան։ Կը կրկնեմ, ո՞ր ցած տրարած ոգին յանդգնի յեղափոխութեան հակառակորդներ անուանել այն վեհ հոգիներ որոնք մեր պատասխանատու կուսակցութիւններէն ոչ մէկին ցոյց չտուած ուժով հասկցուցին աշխարհի թէ իրենք Հայ Հայրենիքի ազատութեան նուիրուած ճշմարիտ զաւակներ՝ ամենէ աւելի եռանդով փարած էին յեղափոխութեան. բայց կատաղի հակառակորդ էին ամէն անոնց որք փոխանակ Հայրենիքի ցաւերը թեթեւցնելու աւելի ու աւելի ծանրանալու պատճառ կ'ըլլան։

Եւ անոնք գաղափարակիցներ էին այս օրուան ողջամիտ քննադատներու։

Իսկ թերթի դէմ թերթ, գործիչի դէմ գործիչ պարտաւոր էին հանել ըսելը անցեալը չգիտնալ եւ կամ անգիտանալ ձեւացնել է։ Ըսինք՝ թէ ժողովուրդը փայլուն խոստումներէ ու ցոյցերէ շլացած՝ անգիտակցաբար իր արիւնն ու դրամը դրած էր կարգ մը անխիղճներու տրամադրութեան տակ — անխիղճներու ըսինք, որովհետեւ ժամանակին հետ զարհուրելի ու քստմնեցուցիչ եղելութիւններ անհերքելի կերպով ապացուցին թէ կեդրոն ու բիւրօ ըսուած զանգուածներ երեւակայական փառքերու հետամուտ՝ Ազգին ու Հայրենիքի ճակատագրին հետ խաղցող անգութ, անզգամ հրէշներու ճիւաղային կազմակերպութիւններ են —։ Իսկ հայրենասէր անտարբեր, ռէվօլվէրի ծայրը անոնց տեսնելու չէր բանար իր քըսակը. բան մը, որ մեր յեղափոխական ըսուածներ շատ լաւ ըմբռնելով՝ զայն սքանչելի կերպով շահագործելու ընդունակութիւնը ցոյց տուին։ Այսպիսի հանգամանքներու մէջ ի՞նչ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ գիտակից ազնիւ յե-

ղափոխականի վրայ, երբ իր բուռն բաղձանքին հակառակ, չունի միջոցներ յեղափոխական նուիրական անդաստանը մաքրելու ուտիչ ցեցերէ ու բազմանդիր որիկներէ։

Գիտակից ազնիւ յեղափոխականը ըրաւ ինչ որ կարող էր և վայել, ու եթէ սեւ հոգիներու բան մը գլացաւ՝ այդ ալ գնոտակ էր։

Կ'ուզէ՞ք ....:

ՇԱՆԹ ՈՒ ՍՈՒՐ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ՄԵՐ ԱՆՑԵԱԼԸ

Աւ. Վ. Ց.

Գ.

Այդ շրջանին, ո՛չ թէ ամբողջ Պուլկարիան, այլ Պալքանեան թերակղզիի ոչ մէկ քաղաքին մէջ անոնց նորածին համբաւը լսուած էր և ո՛չ մէկը գիտէր թէ Դրօշակ անունով թերթ մըն ալ կը հրատարակուի։

Ժողովուրդը, — ամենէն աւելի Պուլկարիոյ հայերն ու վաճառականները, — միայն «Արմէնիա» թերթին անունը լսած էր և անոր քարոզած սկզբունքներուն կը հետեւէր։ Վնասուեցա՞ւ, ո՛չ. շահեցա՞ւ, չեմ գիտեր, անշուշտ ապագան պիտի վճռէ արդարութիւնը։ Միայն այսչափը կարող ենք ըսել թէ ծիծաղելի է այն մարդը որ աւելի շահելու համար կ'ելլէ ունեցածն ալ կը կորսնցունէ։

Այսպէս, մեր ժընեւականները սկսան մթին, անխօսս, բայց շողշողուն ու խոստմնալից ծրագիր մը առեղծել որ քողի տակ ծածկուած անիշխանական նպատակ մ'ունի։ Կարծես թէ ընկերվարութիւնն այնքա՛ն յառաջ գացած էր Հայաստանի մէջ որ աւելի նեղ կուգար իր շրջանակը և հետեւաբար պէտք էր անարշիզմը բանար իր լայնարձակ թեւարկութիւնը։

Օ՜հ, ախմարնե՛ր, ախմարնե՛ր.... Ու խեղճ միամիտ ժողովուրդը հետեւեցաւ այդ մարդերուն, այդ անիշխանականներուն ըսել կ'ուզեմ, և առանց գիտնալու թէ մինչեւ ո՞ւր կրնար հասնիլ, քալե՛ց, քալե՛ց ... և միշտ քալեց անդունդին շուրջը ...։

Տարի մը չանցաւ, երբ անդէն բաւական համակիրներ գտած էին։ Ի՞նչպէս գտան. շատ դիւրին էր. բաւական էր որ կրնային գրպարտել, ամբաստանել, խաբել ու խաչագողի մը բոլոր ձեւակերպութիւններ ու ծպտումներ լաւ կատարել։ Գաղտնի գործակալներ, լրտեսներ, գործիչներ, ներկայացուցիչներ, առաքեալներ, պարմիկներ, լիազօրներ եւ ... ի՞նչ գիտնամ, դեւ ըսե՞մ, ընդհանուր ներկայացուցիչներ և այլն ղրկուեցան Պուլկարիա, Ռումանիա և ուրիշ տեղեր։ Բայց դրամ պէտք էր, ոսկիներ հարկ էին, կլոր կլորիկ դեղիններ պէտք էին ... անհրաժե՛շտ էին։ Ուստի ասոնց միակ միջոցը գտնելու համար.

«— Սահմանագլուխ հայդուկներ պիտի տանինք ...» ըսին։ Բայց տեսանք թէ ի՞նչ էր նպատակնին։ Եւ որպէսզի ցոյց տանք թէ ժընեւի անիշխանական խաբեբայ խմբակը, — որուն գլուխն էր անուանական Արմէն-Գառօպը, — քանի՛, քանի՛ զզուելի միջոցներով ջանացած է իրեն դիմող երիտասարդներուն պատասխանել։ Մենք այս տեղ երկու նամակներ պիտի հրատարակենք, որոնք գրուած են 1895 թուականին։

«Հայրենակիցներ,

«Մեր նախընթաց պատասխանը որոշ է եւ պարզ. նոր ոչինչ չենք կարող աւելցնել ցաւօք սրտի»։

«Երբ կ'երթաք կովկաս, դուք ինքներդ ալ կը համոզուէք որ մենք հնարաւորութիւն չունինք շատ կերպով վճռել այդ պիսի ծանր հարցեր և մարդկանց ենթարկել թըշուառութեան»։

Օ՜հ, այս տողերը սակայն պիտի ազդեն անոնց որ կարդացին մեր Մշեցի երիտասարդին պատմութիւնը։ Չեն ուզեր եղե՛ր «Մարդկանց ենթարկել թշուառութեան...» այլ՝ տէրօրի, այնպէս չէ՛։

«Կովկասի իւրաքանչիւր քաղաքում կը գտնենք մեռնեցիգ շատ և շատ. գտնելը այդ դժուար չի լինիլ ձեզ համար։ Բայց ուղղակի տալ ձեզ հասցէ և անուն խոստանալ, մենք չենք կարող (խաբեբանե՛ր), քանի որ պատասխան չունինք։

Ի՜նչ հակասական խօսք. մէկ կողմէն կը գրեն թէ կրնանք երթալ, որովհետեւ մեռնեցիգ շատեր կան. եւ միւս կողմէն «պատասխան մը չունինք» կ'ըսեն։

Շարունակենք։

«Տարօրինակ պիտի թուի այսպիսի գործում յարաբերութիւնների այս աստիճան ծանրութիւնը (վա՜խ, պարոնիկնե՛ր վա՜խ, հոգիս ըլլար)։ Բայց երբ ինքներդ ալ շուտով կը ծանօթանաք այդ պայմանների հետ, ձեզ հասկանալի կը լինի և տարօրինակ չը թուել։

«Մեզ մնում է միայն ու այժմ դարձեալ ցանկանալ ձեզ յաջողութիւն»։

ԽՄԲ. «ԴՐՕՇԱԿ»Ի

Այլանդակ կատակերգութիւն մը չէ՞ այս նամակը զոր կուսակցութեան մը պաշտօնական թերթին խմբագրութիւնը կը խաղայ։

— «Բայց երբ ինքներդ էլ շուտով կը ծանօթանաք այդ պայմանների հետ, ... եւ այլն» կը գրէ խեղճ, միամիտ քանի մը հայրենասէր երիտասարդներու, որոնք պիտի թողնէին իրենց երկրի ազատութիւնը, պիտի մոռնային իրենց ծնողքը եւ ամբողջ երջանկութիւնն այլ եւ միայն կուզէին հայրենիքի համար աշխատիլ և անոր լեռներու մէջ մեռնիլ։

Այո՛, միամիտ էին ասոնք, որովհետեւ չէին գիտեր թէ Դրօշակի խմբագրութիւնն իրաւունք ունէր հակասական գրելու, քանի որ ճըշմարտութենէ զուրկ էին իր բառերը, քանի որ սոսկ խաբեբայութիւն էր ըսել թէ կովկասի մէջ «Մենք գօմիթէներ ունինք»։

Եւ յետո՞յ ... աւելի սոսկալի բան մը կար՝ որ յետոյ ծանօթ պիտի ըլլար իրենց, այն էր «բուն հաւատաքննութեան նմանօրինակ պայմանադրութիւն մը ...»։

Արդ, ուսկի՞ց կրնային գուշակել թէ Արմէն-Գառօպը անունով մարդ մը չը կար, այլ ժընեւի մէջ հասնող փարաւոններու, Խոսիմներու և կամ Սուլթաններու անունին պէս կրնար կերպարանափոխ ըլլալ եւ Արմէն-Գառօպ ըսուիլ։ Ուսկի՞ց նաեւ պիտի գուշակէին թէ՝ այդ մարդերու նպատակը պարզապէս անանկ ընկերակցութիւն մը կազմել էր որուն մէջ մարդ մը չէր կրնար խօսիլ, բողոքել, ճշմարտութիւն մը յայտնել և կամ թէ զեղծումներու դէմ կռուելու աշխատիլ։ Ահա՛, հոս էր խնդիրը։ Տարակոյս չը կայ որ ժընեւի խմբակը չէր կրնար իր գաղտնիքը հաղորդել այն պատանիներուն որոնք պատրաստ էին իրենց ուռկանին մէջ նետուելու, եթէ ուռկանին ի՞նչ ըլլալը քիչիկ մը ցոյց տային, այսինքն վստահեցնէին թէ ուռկանը ծակ չէ՛ր ...։

Ո՛չ, ատիկա չէր ըլլար. ի՞նչ հարկ կար ուռկանը տեսնելու, իրենք մթութիւն մը ստեղծեր էին, նախ ինկնալու էին այդ մութին մէջ, յետոյ մնացեալը դիւրին էր ...։

Մեր Մշեցի կտրիճի պատմութիւնն ալ միեւնոյնը չէ՞ արդեօք, սիրելի ընթերցողներ, միեւնոյն խաբեբայական կատակերգութիւնը չէ՞ որ խաղցուած է անխղճօրէն։

«Մերոնցից» շատեր կան կը գրէ երիտասարդներուն, որոնք պուլկարահայ են, և այսօր շատ ուրախ միանգամայն չափազանց սակում զգացած են որ պիտի խաբուէին այդ հրէշներուն։

«Մերոնցից շատեր կան ...» բայց ո՞ւր տեղ ... արդեօք «շատ կան» ըսածը պարզապէս քանի մը հատ խաչագողնե՞ր էին։ Եթէ շատեր կային, ինչո՞ւ համար կանոնաւոր կերպով վկայական մը և կամ թէ ապահովագիր մը չէին տար։ Ո՞ւր երթային այդ երիտասարդները ... Մշեցի բռնակիրներու պէս ճամբո՞րդ երթային, ուր սատանական ոսկի ձգելով, Ռուսի հողն անցնէին և Աջիններու ձեռքը մատնուէին ...։

(Շարունակելի) ԼԵՌՆԵՆՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Մեր ստացած մասնաւոր տեղեկութեանց համեմատ՝ ի Ռուսճուք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է 1896 Յունիս 14ի ընդհանուր Հայ նահատակներու համար և յետոյ գերեզմանատան մէջ Պ. Սապահ-գիւլեան խօսած է պարագային յարմար ընտիր բանախօսութիւն մը։

* * *

Սուչավայի մէջ ալ միեւնոյն եկեղեցական արարողութիւնն ու հանդէսը կատարուած է ընդհանուր և մասնաւորապէս Վասպուրականի Յունիս 14ի նահատակներու համար։

ԱՄԵՐԻԳԱ ՎԷ ՍՊԱՆԻԱ
ՄՈՒՀԱՐԷՊԷՍԻ

Բլուա ակլ էօլտէն հազիրան 1 թարիխլի չէքիլէն պիր թէլէկրաֆ՝ գօմանտան Կարսիանըն ժէնէրալ Բանտօյա թէսատիւֆ իթմէք իւզրէ Սանթիակօնըն ղարպընտա տօղրու իլէրլէյէճէկինի պէյան իտէյօր։

— Բօսթ կազէթասընըն պէյանընա նազարէն՝ 500 ասքէրի համիլ նագլիյէ կէմիլէրի Թամբայը թէրք իթմիշլէր։

— Վաշինկթօնտան Թայմզա չէքիլէն պիր թէլէկրաֆ, Ֆիլիբին ատալարընտա Ամիրալ Գամարայը թօգիպէ մէմուր թային օլունան Գօմանտան վուէտըրնա թէվտի օլունմագ իւզրէ, Նիւ-Եօրքտա պիր գաչ այլըգ մէվատը զախիրէյի համիլ կէմիլէր հազըրլանըլտըղընը խապէր վէրիյօր։

— Վաշինկթօնտան հազիրան 1 թարիխլէ Աթլանթա կազէթասընա չէքիլէն պիր թէլէկրաֆա կէօրէ, ժէնէրալ Բանտօ Սանթիակօտան 24 ֆէրսախ մէսաֆէտէ պուլունան Սանճրիաէ վատըլ օլմըշ տըր։

— Իսփանիա ժուռնալ կազէթասընըն նազարընտա կէօրէ, աէօրթ ամերիգա ղըրհըլըմըր Մանզանիլլօյը թօփա թութմուշ իսէ լը խասարաթը [illegible] մէյտանա մէճպուր օլմուշլար։

Զըրհլըլարտան պիրիսի ազըրճա զէտէլէնմիշ տիր։

ՄՈՒԹԷՖԵՐՐԻԳԱ

Սթանպօլտան 1 հազիրան թարիխլէ չէքիլէն թէլէկրաֆա նազարէն՝ զէտէլէնմիշ օլան ռուս Ձարիցա վափօրը լիմանա ատխալ օլարագ Լօյտ գումբանեասընըն Մէսաճա վափօրընա խազլաշմըշ տըր. պու րէք հաֆիֆ զէտէլէնմիշ։

— Խանի թէա-Բլիսպաէ վէրիլէն պիր զիյաֆէթտէ, Սոլիզպուրի Մարքիզի՝ Սպանիա վէ Ամէրիգա մուհարէպէսի իւզէրինէ իրատը նութգ իտէրէք, Ինկիլթէրրա ասըրլըն իպդասընտա աախմա տըզլուքչէ օլտըղընը պէյան իլէ, խաթիպ միւշարիլէյհ իւֆ սիյասէթին րէք պէրադ օլտըղընը իլավէթէն աէօյլէմիշ տիր։

Աթինատան չէքիլէն պիր թէլէկրաֆա ազարէն՝ գրալիյան Անտրէ վէ Բրինսոֆ բրէնսլէր իլէ պէրապէր Բէթէրզպուրկա ազիմէթ իթմիշ տիր։

— Բէյլի պիր թէլէկրաֆա նազարէն, Ամէրիգալըլար Ակուատօրիօ գալէլէրի թօբա թութմուշլար։

Ամէրիգա ասքէրլէրի Սիպօնի ճիվարլարընտա լէյլի նէզարէթ իճրա իտիյօրլար իմիշ։

Печат. Войниковъ,. Варна